

Richard Togman

Nationalizing sex: Fertility, fear, and power

Oxford University Press 2019

2

Richard Togmans *Nationalizing sex: Fertility, fear, and power* inleds med ett konstaterande understött av en sannolikhetskalkyl: "There is a four in five chance that your leaders are currently using money, propaganda, and even coercion to try to manipulate your decision to have a child." (1) Oavsett om det rör sig om att uppmuntra individer till, eller få dem att avstå från, barnafödande bedriver över 85% av världens regeringar natalistisk politik, alltså försöker genom åtgärder centrerade kring individers fertilitet påverka befolkningens storlek. Trots all energi – och de enorma pengasummor – som ägnas detta är det emellertid ett projekt dömt att misslyckas: Togman framhåller återkommande ineffektiviteten i åtgärderna och att den förda politiken – oavsett slag – har kommit till korta.

Varför är det så? Varför försöker stater och myndigheter kontrollera befolkningens fertilitet och varför – trots en flerhundraårig historia av misslyckanden – fortsätter de att försöka? Det är frågan som Togman ger sig ut att besvara, vilket ska ske genom en undersökning av hur "befolkningen" uppstod som ett "object of governance in modern history" och de förändringar och kontinuiteter i statliga ingripanden som kan skönjas "in the history of population controls" (2). Det historiska perspektivet är centralt: nyckeln

till att förklara varför stater försöker gripa in i fertiliteten ligger enligt Togman i en idéhistorisk undersökning (*intellectual history*) av natalistiskt tänkande kombinerat med ingående empiriska fallstudier (20).

Togmans svar ges i en brett upplagd studie både i tidsspann och geografisk räckvidd. Utöver inledning och sammanfattning består boken av nio kapitel: tre om Europa från 1600-tal till 1900-talets mitt, två som behandlar "the West" (1945–1980) respektive "the developed world" (1980 till nutid), ett som tar ett övergripande grepp på befolkningsdiskussionerna som en fråga om skiften och utmaningar i en global hegemoni, ett om Östeuropa 1945–1991 och två om "the developing world" från 1800 fram till våra dagar. Ett viktigt strukturerande element är de modeller över natalistiska diskurser som Togman presenterar: den merkantilistiska, den malthusianska, moderniseringsdiskursen, den neo-merkantilistiska samt *laissez-faire*-diskursen. Det är, argumenterar Togman, enligt dessa som befolkningen historiskt har förstått, som problem och hotbilder har urskilts och som politiska åtgärder har utformats (därutöver finns enligt Togman den marxistiska och den ekonomisk-darwinistiska diskursen; dessa menar han dock har varit av underordnad betydelse).

Diskurser alltså, och befolkningen som ett "object of governance". Så långt vittnar resonemanget om perspektiv inspirerade av Michel Foucault och den forskning som studerat hur kategorier som kan verka givna och naturliga – som befolkningen – har upprättats i och genom historiska processer, där olika begreppsliggöranden

samverkar med olika epistemologiska utrymmen i vilka problem upprättas, hanteras och förstås. När denna typ av undersökningar är som bäst är de nyanserade och analytiskt utmanande och bidrar till historiserande förståelser både för det som varit och för vår egen tid.

Tyvärr är inte Togmans studie en av dessa. Ett skäl är att Togman inte är särskilt intresserad av den historiska analysen. Hans ärende är ett annat: att peka på ineffektiviteten i genomförda åtgärder, och att demonstrera att de inte bara bygger på vissa begreppsliggöranden av befolkningen utan att begreppsliggörandet i sig är defekt. Det makroperspektiv som "befolkningen" förutsätter har nämligen konkurrerat ut det mikroperspektiv som är nödvändigt för att förstå "the reality of the diversity of the million of individuals who actually make decisions based on their lived realities" (6). Av detta skäl är åtgärder på befolkningsnivå dömda att misslyckas – de har ingen koppling till individernas liv och verklighet.

Argumentet är i sig är inte orimligt. Likaså kan diskrepanser mellan olika begreppsliggöranden mycket väl vara värda att uppmärksamma och analysera. Men i Togmans fall får jag inte ihop de kunskapssteoretiska utgångspunkterna. Hur kan det komma sig att befolkningen är ett historiskt och diskursivt upprättat "object of governance" medan detsamma inte tycks gälla individen? Är inte förståelsen av individen "highly politicized, socialised, and dependent" på samma sätt som Togman poängterar att vår förståelse för befolkningen är (228)? Särskilt para-

doxal finner jag vad som förefaller vara Togmans förståelse av individen som en i grunden "renodlad" entitet. Faktorer som påverkar den enskildes möjligheter och handlingsutrymmen – och som gör att individer på olika sätt blir föremål för olika slags åtgärder – utesluts nämligen ur analysen: hit hör såväl genus som eugenik och rastänkande. Motiveringen är besynnerlig: genom att utelämna "ideologiska faktorer" (som rasism) menar Togman sig erbjuda "unique and novel insights that have been neglected or unobserved" (2).

Jag är inte övertygad, varken av argumentationen eller av undersökningarna som utförs. Personligen har jag svårt att se vilken kunskap som tillförs när Togmans upprepat riktar in sig på de historiska aktörernas tillkortakommanden, snarare än att synliggöra de historiska villkor enligt vilka de tänkte och handlade. Det gäller inte minst beskrivningarna av demografiskt vetande vars metoder, verktyg och analyser, från de första folkräkningarna och framåt, framställs som begränsade, otillräckliga, missvisande och frånkopplade "objektiva" fakta – men utan att kategorin fakta (med åtföljande objektivitetsanspråk) historiseras. Ett annat problem är de svepande historiska beskrivningarna som stundom är djupt ahistoriska och vetter åt spekulation, som i diskussionen huruvida någon form av individualiserat pensionssystem skulle ha påverkat människors benägenhet att skaffa barn på 1600-talet (26). Därtill skulle jag säga att Togman i vissa fall har fel. Historiska aktörer – politiker, samhällsreformatorer, läkare, demografer – har inte varit ointresserade av individer,

tvärtom. De historiska aktörerna har inte varit omedvetna om ”glappet” mellan individ och befolkning, och det finns en rik historisk forskning som diskuterat hur den ”individuella” respektive ”sociala” kroppen upprättats och hanterats parallellt, samt de komplikationer som ligger i detta. Togmans ärende – i kombination med hans retoriska stil – tycks emellertid utsluta dylika nyanser.

För att vara en undersökning med uttalat historiska anspråk är frånvaron av historiserande perspektiv anmärkningsvärd. Det betyder inte att boken saknar poänger. En behållning var att den tvingade mig fundera över allt från principiella teoretiska och metodologiska frågor till skillnader i angreppssätt och perspektiv, förgivettaganden inom det egna ämnet, samt uppfattningar om forskningens syfte och relevans. Det standardverk om natalistiska diskurser och befolkningspolitik som jag misstänker att förlaget hade förhoppningar om, återstår dock för någon annan att skriva.

My Klockar Linder

Forskare i idéhistoria, Södertörns
högskola